

บทที่ 8

ศาสนาขงจื้อ

เนื้อหาบทที่ 8

ศาสนาขงจื้อ

8.1 ประวัติความเป็นมา

8.2 ประวัติศาสดา

8.2.1 ชาติกำเนิดและปฐมวัย

8.2.2 ชีวิตสมรส

8.2.3 ชีวิตมชฌิมวัย

8.2.4 บั้นปลายชีวิต

8.3 คัมภีร์ในศาสนา

8.3.1 เกืงทั้ง 5

8.3.2 ชูทั้ง 4

8.4 หลักคำสอนที่สำคัญ

8.5 หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุด

8.6 สถานที่ทำพิธีกรรม

8.7 พิธีกรรมที่สำคัญ

8.8 นิภายในศาสนา

8.9 สัญลักษณ์ของศาสนา

8.10 ฐานะของศาสนาในปัจจุบัน

แนวคิด

1. ศาสนาขงจื๊อ เกิดที่ประเทศจีน เมื่อประมาณ 8 ปีก่อน พ.ศ. ศาสนานี้ตั้งชื่อตาม “ขงจื๊อ” ผู้เป็นศาสตราจารย์ที่ขงจื๊อมีชีวิตอยู่ไม่ถือว่าคำสอนของขงจื๊อเป็นศาสนาจนเมื่อขงจื๊อลิ้นชีวิตไปแล้ว ศิษย์และผู้เลื่อมใสในคำสอนพากันยกย่องสรรเสริญจนทางราชการประกาศยอมรับว่าเป็นศาสนา
2. คัมภีร์ของศาสนาขงจื๊อ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เป็นข้อเขียนของขงจื๊อเรียกว่า เกิง หรือ กิงทั้ง 5 กับข้อเขียนที่ศิษย์ของขงจื๊อ เรียบเรียงขึ้นในลักษณะเป็นประมวลคำกล่าวของขงจื๊อและแสดงหลักคำสอน เรียกว่า ชู
3. หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาขงจื๊อนั้นจะกล่าวโดยรวบยอดได้แก่หลักการถ้อยทีถ้อยอาศัย หรือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ขงจื๊อเห็นว่าชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และการเมือง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แยกออกจากกันไม่ได้ อุดมคติ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และศาสนามีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ศีลธรรม โลกทัศน์แห่งชีวิตคือความรัก กระดูกสันหลังของชีวิตคือความตาย การพัฒนาชีวิตต้องพัฒนาไปพร้อมกับคุณธรรมและความรัก ชีวิตจะรุ่งเรืองเมื่อคุณธรรมรุ่งเรือง ชีวิตจะขยายเมื่อความรักแผ่ขยาย
4. พิธีกรรมที่สำคัญ ศาสนาขงจื๊อมีพิธีกรรมที่สำคัญอยู่ 3 พิธีคือ พิธีบูชาขงจื๊อ พิธีบูชาฟ้าดิน พระอาทิตย์ พระจันทร์ และพิธีเคารพบูชาเทียนและวิญญาณของบรรพบุรุษ ศาสนาขงจื๊อมีจุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต อันเป็นความสุขที่แท้จริงและนิรันดร์คือ เทียนหรือสวรรค์ ผู้ปฏิบัติให้เข้าถึงสวรรค์ได้จะต้องอยู่ในคุณธรรมของศาสนาโดยมีจริยธรรมทางกายและทางใจอย่างครบถ้วนในตนเอง ชาวขงจื๊อเชื่อว่าชีวิตในโลกนี้มีครั้งเดียวจากนั้นก็ จะไปอยู่โลกวิญญาณหรือสวรรค์ชั่วนิรันดร์
5. ศาสนาขงจื๊อมีสัญลักษณ์ ได้แก่ รูปปั้น รูปหล่อ รูปเขียนของขงจื๊อ หยิน-หยาง แผ่นป้ายจารึกนามขงจื๊อ หรือ รูปคนจีนแต่งตัวโบราณกำลังประสานมือแสดงคารวะต่อกัน
6. ศาสนาขงจื๊อ มีศาสนานิกประมาณ 300 ล้านคน ชาวจีนได้ยกย่องขงจื๊อเป็นนักปราชญ์อันดับ 1 ของจีน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้มองเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของศาสนาขงจื้อได้อย่างสมบูรณ์
2. เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาและสามารถถ่ายทอดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติศาสตร์ คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุดในศาสนาของศาสนาขงจื้อได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาและสามารถถ่ายทอดเกี่ยวกับสถานเกี่ยวกับ พิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา นิภายในศาสนา สัญลักษณ์ในศาสนา และฐานะของศาสนาในปัจจุบันของศาสนาขงจื้อได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 8

ศาสนาขงจื้อ

8.1 ประวัติความเป็นมา

ศาสนาขงจื้อ เกิดเมื่อประมาณ 8 ปีก่อนพุทธศักราช โดยคิดตามปีเกิดของขงจื้อ แต่ความจริงสมัยที่ขงจื้อยังมีชีวิตอยู่ ท่านไม่เคยประกาศตัวเป็นศาสดา มีแต่ประกาศว่าท่านเป็นนักศึกษาที่เฝ้าหาความรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งไม่เคยประกาศตั้งศาสนา ส่วนที่ได้กลายมาเป็นศาสดาก็เพราะผู้อื่นตั้งให้แบบเดียวกับเหลาจื้อ หลังจากที่ขงจื้อสิ้นชีพแล้วหลายร้อยปี กล่าวคือขงจื้อสิ้นชีพ พ.ศ. 64 ก็ได้มีศิษยานุศิษย์ช่วยกันเผยแพร่คำสอนของขงจื้อตลอดมา จนถึงสมัยเม่งจื้อ (พ.ศ. 172-256) ศิษย์คนสำคัญได้เป็นกำลังใหญ่ในการเผยแพร่คำสอนของขงจื้อออกไปอย่างกว้างขวาง เป็นเหตุให้ราชวงศ์ฮั่น เกิดความเลื่อมใสได้ยกย่องขงจื้อเป็นเทพเจ้า ทั้งประกาศให้ถือคำสอนของขงจื้อ¹เป็นศาสนาประจำชาติ เป็นที่น่าสังเกตว่า ขงจื้อได้รับยกย่องจากบ้านเมืองสูงขึ้นตามลำดับ ดังนี้คือ

พ.ศ. 348	จักรพรรดิฉินได้เสด็จไปทำพิธีเซ่นสังเวศที่หลุมฝังศพขงจื้อ
พ.ศ. 544	มีพระราชโองการให้สถาปนาขงจื้อเป็นขุนนางเทียมเท่าดยุกของอังกฤษ
พ.ศ. 632	ขงจื้อได้รับสถาปนาเทียบเท่าระดับเอิร์ลของอังกฤษ
พ.ศ. 810	มีพระราชโองการให้จัดราชพิธีเซ่นสังเวศขงจื้อปีละ 4 ครั้ง
พ.ศ. 1035	ขงจื้อได้รับสถาปนาเป็นนักปราชญ์สูงสุดของจีน
พ.ศ. 1243	ได้มีการอัญเชิญรูปปฏิมาขงจื้อมาประดิษฐานไว้ในราชวิทยาลัยเคียงข้างกับพระเจ้าจักรพรรดิทั้งหลาย
พ.ศ. 1611-1619	ขงจื้อได้รับสถาปนาเทียบเท่าพระเจ้าจักรพรรดิ
พ.ศ. 2449	ขงจื้อได้รับสถาปนาชั้นสูงสุดเทียบเท่าเทพเจ้าแห่งฟ้าดิน ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดตามความเชื่อของคนจีน

¹ Home Robert E. The World's Living Religions, 1957 p.117-118.

ศาสนาขงจื้อ จะมีลักษณะเป็นปรัชญามากกว่าศาสนา เพราะศาสนาขงจื้อจะว่าด้วยจริยา ศาสตร์ หลักประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในชาตินี้เท่านั้น ทำอย่างไรตนและคนอื่นจึงจะมีความสุข ความเจริญ ทำอย่างไรสังคมจึงจะดีมีความสุข และทำอย่างไรประเทศชาติตลอดถึงโลกจึงจะ มีความสงบสุข ศาสนาขงจื้อไม่ได้ว่าด้วยคุณธรรมชั้นสูงและความลึกลับของจิตวิญญาณ และ โลกหน้าอย่างที่เราเรียกว่าอภิปรายเลย แต่ก็ยังจัดเป็นศาสนา ทั้งนี้ก็เพราะมีองค์ประกอบอื่นๆ เข้าข่ายเป็นศาสนาได้คือ 1) มีศาสดาหรือผู้ตั้งศาสนา 2) มีคัมภีร์ทางศาสนา 3) มีนักบวช หรือผู้สืบทอดศาสนา 4) มีสถานที่อยู่ของนักบวชหรือผู้สืบทอดศาสนา 5) มีปูชนียวัตถุหรือ ปูชนียสถานทางศาสนาตลอดทั้งมีพิธีกรรมทางศาสนา และเนื่องจากศาสนาขงจื้อจะว่าด้วย เรื่องที่เกี่ยวกับมนุษย์ในชาตินี้เท่านั้นศาสนาขงจื้อจึงได้ชื่อว่า ศาสนาแห่งมนุษย์นิยม กล่าวคือ ศาสนาขงจื้อให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก ถึงว่ามนุษย์เป็นผู้บันดาลความสุขหรือความเสื่อ มตลอดจน ถึงความเป็นไปต่างๆ ให้แก่โลก ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นศูนย์กลางแห่งความเป็นไปใน โลกทุกอย่าง ด้วยเหตุนี้จึงจำต้องสร้างคนให้เป็นคนดี จะได้นำแต่สิ่งที่ดีมาสู่ชีวิตและ โลก ปัญหาไม่ว่าจะทำคนให้เป็นคนดีได้อย่างไร เรื่องนี้ ขงจื้อได้ตอบไว้ว่าไม่ต้องหาที่ไหน บรรพบุรุษได้สร้างไว้แล้วนั่นก็คือคุณธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิทยาการต่างๆ ขงจื้อได้ทุ่มเทเวลาไปในการศึกษาค้นคว้าวิทยาการต่างๆ ที่บรรพบุรุษสร้างสมไว้พยายามฟื้นฟู เรื่องโบราณอย่างจริงจัง ได้รวบรวมจารีตประเพณีโบราณต่างๆ เช่น การบูชาฟ้าดิน การบูชา พระอาทิตย์ พระจันทร์ และการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น เพื่อจะนำมาใช้สร้างคนให้เป็นคนดี ด้วยเหตุนี้ศาสนาขงจื้อจึงมีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องคุณธรรมและวิทยาการต่างๆ ในสมัยโบราณ เพียงแต่ขงจื้อได้ตีความหมาย ขยายความเสียใหม่ และใช้หลักธรรมการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นแกนกลางสำหรับไว้ให้ทุกคนปฏิบัติต่อกัน ตามฐานะหน้าที่ของตน เพราะฉะนั้นคำสอนใน การดำเนินชีวิตทั้งหมดของขงจื้อ จึงรวมอยู่ในภาษาจีนคำเดียว คือ “ลู่” หมายถึง อะไรที่ ตนเองไม่ปรารถนา ก็อย่าทำอย่างนั้นกับผู้อื่น

ศาสนาขงจื้อ เคยเจริญรุ่งเรืองในประเทศจีนเคียงคู่กับศาสนาเต๋า และศาสนาพุทธ แต่ เนื่องจากคำสอนในศาสนาขงจื้อ ไม่มีอภิปราย ดังนั้นคนจีนเมื่อต้องการคำสอนที่ลึกซึ้ง หรือ ต้องการรู้ความเป็นไปในโลกหน้าจึงต้องหันไปนับถือศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธอีกด้วย ส่วน ศาสนิกของศาสนาพุทธก็เช่นกัน ต่างก็ให้ความสำคัญต่อศาสนาขงจื้อ เพราะฉะนั้นคนจีน ทั่วไปจึงนับถือทั้ง 3 ศาสนา คือ พุทธ เต๋าและขงจื้อ รวมกันไป และต่างก็นำคำสอนของอีกฝ่าย หนึ่งมาคลุกเคล้าเข้ากัน จนยากที่จะแยกจากกันได้ ดังมีคำพูดในภาษาจีนว่า ซัมเก่า แปลว่า คำสั่งสอนทั้ง 3 ศาสนา ก็ความเป็นไปของทั้ง 3 ศาสนา เป็นอย่างนี้ตลอดมา จนประเทศจีน

เปลี่ยนการปกครองเป็นระบบคอมมิวนิสต์ จึงถึงจุดวิกฤติของทุกศาสนา โดยเฉพาะศาสนาขงจื้อ ถูกทำลายหนักเพราะถูกเพ่งเล็งว่า สอนให้คนติดอยู่ในชนบทกรรมเนี่ยมประเพณีและศักดิ์นา อันเป็นเรื่องที่ขัดกับลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ศาสนิกของศาสนาขงจื้อจึงลำบากมาก ต้องคอยหลบซ่อนไม่แสดงตัว แล้วปฏิเสธว่าไม่ได้นับถือศาสนาขงจื้อ เพื่อความปลอดภัยแก่ตัว เหตุการณ์เป็นอย่างนี้จนชาวจีนบางกลุ่มไม่อาจทนได้ จึงหนีไปอยู่ในประเทศจีนคณะชาติ เกาะไต้หวัน จนปัจจุบันศูนย์กลางของศาสนาขงจื้ออยู่ที่ประเทศจีนคณะชาติ

8.2 ประวัติศาสตร์

ศาสนาขงจื้อมีผู้ก่อกำเนิดในฐานะเป็นศาสดา นั่นก็คือ ขงจื้อ ซึ่งในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Confucius อันเป็นภาษาละติน อ่านว่า คอนฟุซียุส ตรงกับคำว่า กงฟูจื่อ ในภาษาจีนกลาง และขงจื้อ ในภาษาจีนแต้จิ๋ว คำว่า “ขง” เป็นชื่อสกุล คือ ตระกูลขง ส่วนคำว่า “จื่อ” แปลว่าครู อาจารย์ หรือนักปราชญ์ เมื่อรวมกันเข้าก็คงแปลได้ความว่า ตระกูลครูอาจารย์ หรือตระกูลนักปราชญ์

8.2.1 ชาตีกำเนิดและปฐมวัย

ขงจื้อเกิดเมื่อประมาณ 551 ปีก่อน ค.ศ. หรือ 8 ปีก่อน พ.ศ. ในตระกูลขง (แซ่ขง) เป็นตระกูลทหารยากจนในแคว้นลู่ ปัจจุบันคือจังหวัดฉู่ฝูในมณฑลซานตง ทางภาคเหนือของ ประเทศจีน บิดาเป็นทหารชื่อจูเหลียงโฮ หรือชกเหลียงยิด เป็นคนมีกำลังแข็งแรงเกินคนธรรมดา มารดาชื่นใจใจ ตามประวัติกล่าวว่าเมื่อขงจื้อเกิด จูเหลียงโฮผู้บิดามีอายุ 70 ปี และมารดาก็คลอดขงจื้อในถ้ำที่ภูเขาแห่งหนึ่ง การที่บิดาของขงจื้อต้องมีอายุแก่มาเช่นนั้น กล่าวกันว่า จูเหลียงโฮได้แต่งงานไม่มีบุตรชายมีแต่บุตรหญิง มีบุตรชายคนหนึ่งก็เป็นลูกเมียลับ และเป็นเด็กพิการอีกด้วย จึงไม่ถือว่าเป็นบุตรที่ถูกต้อง เพราะไม่ได้เกิดกับเมียที่แต่งงานกัน ประเพณี ถือว่าจะต้องมีบุตรชายที่เกิดกับเมียที่แต่งงานเท่านั้น เพื่อเช่นสรวงดวงวิญญาณของพ่อ เมื่อพ่อตายไปแล้วดวงวิญญาณนั้นจึงจะได้รับความผาสุก ดังนั้นการที่ไม่มีบุตรชายที่เกิดจากเมียที่แต่งงานอย่างเป็นทางการ เช่นสรวงดวงวิญญาณ ทำให้เกิดความวิตกและกลายเป็นปัญหาใหญ่ขึ้นมา จึงทำให้จูเหลียงโฮขบคิดว่าจะต้องมีบุตรชายให้ได้ เพื่อเช่นสรวงดวงวิญญาณของตน จูเหลียงโฮจึงตัดสินใจแต่งงานอีกครั้งหนึ่งเมื่ออายุได้ 70 ปี กับหญิงสาวคนหนึ่งซึ่งมีอายุเพียง 17 ปีเท่านั้น และเมื่อแต่งงานใหม่ก็ได้บุตรชายสมความตั้งใจ คือ ขงจื้อ พ่อขงจื้ออายุได้ 3 ขวบ ก็

เหมือนกับคนมีกรรมที่ต้องกำพร้าพ่อ เพราะพ่อตายเมื่อขงจื้ออายุได้ 3 ขวบเท่านั้น มารดาผู้ เป็นแม่หม้ายสาวซึ่งมีอายุเพียง 17 ปี ก็ได้พยายามต่อสู้ความยากจนเลี้ยงดูบุตรของตนให้เติบโต ใหญ่ด้วยความเหน้อยยากจนกระทั่งขงจื้อโตพอที่จะช่วยตนเองและช่วยแม่ทำงานมาหาเลี้ยงชีพ ขงจื้อต้องทำงานหนักต้องเลี้ยงมารดาตอบแทนบุญคุณ มีนิสัยใฝ่การศึกษามาก แต่กว่าจะได้ เริ่มเรียนวิชาความรู้อย่างจริงจังก็เมื่ออายุ 15 ปี เรียนหนังสืออยู่ 3 ปี และเมื่ออายุ 18 ปีก็ได้ เข้าทำงานในกรมฉางหลวงของแคว้นลู่ เฝ้าสัตว์เลี้ยงของหลวง เนื่องจากขงจื้อเป็นคนฉลาด ขยันขันแข็งชื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ทำให้ผู้ใหญ่ชอบ เข้าผู้ใหญ่ได้ทุกชั้น จึงได้รับความเมตตา จากผู้ใหญ่ แม้แต่เจ้าแคว้นลู่เองก็โปรดปราน ทำให้ขงจื้อก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

8.2.2 ชีวิตสมรส

เมื่อขงจื้ออายุได้ 19 ปี ก็ได้ตกลงปลงใจแต่งงานกับหญิงตระกูลดีคนหนึ่ง ในวัน แต่งงานขงจื้อได้รับเกียรติอย่างสูงจากเจ้าแคว้นลู่ ที่ส่งปลาสองตัวมาให้ เป็นของขวัญขงจื้อจึง ถือเป็นศุภนิมิตว่า ถ้ามีลูกจะตั้งชื่อว่าไป๋ยู แปลว่า ปลางาม และได้เป็นจริงดังตั้งใจ กล่าวคือ เมื่อแต่งงานแล้วไม่นานก็ได้บุตรชายคนหนึ่งและก็ได้ตั้งชื่อให้ว่าไป๋ยูสมปรารถนา แต่ก็ เป็นคราวเคราะห์ร้ายของขงจื้ออีกเหมือนกัน เพราะต่อไปนี้ขงจื้อจะต้องเป็นกำพร้าขาดทั้งพ่อขาด ทั้งแม่ปรากฏว่าไกลๆ เวลาที่ได้แต่งงานนั้นมารดาของขงจื้อก็ถึงแก่กรรมลงเมื่อขงจื้ออยู่ที่นั่นถึง 3 ปี ต่อมาชีวิตสมรสก็ไม่ค่อยจะราบรื่นเท่าไรนัก เพราะขงจื้อมีความรู้สึกโหม่งหัวไปในทาง ธรรมมาก มุ่งงานมุ่งศึกษามาก ชอบคิดและคิดด้วยตนเองมาก ขงจื้อค่อนข้างเป็นคนเคราะห์ ร้ายเรื่องครอบครัว เพราะลูกไม่ได้เป็นปราชญ์ตามเชื้อสายพ่อ และไม่ค่อยปรากฏเรื่องของลูก และภรรยาในชีวิตประวัติดีกนัก

8.2.3 ชีวิตฆาตกรรม

ตั้งแต่ขงจื้อ¹ได้เข้ารับราชการตั้งแต่อายุ 18 ปี และได้มีความก้าวหน้าในหน้าที่ การงานมาตามลำดับจนได้รับความไว้วางใจจากเจ้าแคว้นลู่แต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการฉางหลวง (ธนาคารข้าว) มีหน้าที่ตรวจเก็บภาษีข้าวเปลือกที่ชาวนาจะนำขึ้นฉางหลวงของเจ้าเมืองสู่ ระหว่างรับราชการอยู่ปรากฏเป็นคนรอบรู้ในจารีตประเพณีดีกว่าผู้ใด ผู้ใดจะประกอบพิธีอัน ไตขงจื้อเป็นผู้ทำให้ทั้งหมด ที่สุดจึงกลายเป็นพิธีกร เป็นอาจารย์ของคนทั้งหลายโดยปริยาย

¹ เสถียร โพธิ์นันทะ. เมธีตะวันออก, 2514 หน้า 135-136.

ส่วนที่สำคัญ ชีวิตราชการทำให้ขงจื้อได้เห็นความเหลวแหลก ความไม่ยุติธรรมของข้าราชการ ข้อนี้เป็นแรงดันให้ขงจื้อคิดแก้ไขความเหลวแหลกทั้งหลายในแผ่นดิน

ในขณะที่ขงจื้อมีความตั้งใจจะแก้ไขความประพฤติของข้าราชการ และใครจะสั่งสอนคนให้เป็นพลเมืองดีเพื่อช่วยเหลือบ้านเมือง พอดีเกิดความฉันทวนขึ้นในบ้านเมือง เจ้าผู้ครองนครลู่ต้องหลบภัยการเมืองออกจากแคว้นนั้นไป ขงจื้อหลบภัยตามไปด้วย มีข้าราชการผู้ซื่อสัตย์คนหนึ่งขอเป็นศิษย์ติดตาม เพราะเลื่อมใสอยากจะทำราชการอยู่ใกล้กับขงจื้อ

ชีวิตในตอนหลังระหกระเหินมาก ขงจื้อเข้ารับราชการอยู่กับผู้ครองแคว้นอีกแห่งหนึ่ง คือ แคว้นจี้มีความสนใจในเรื่องการบ้านการเมือง ต้องการจะให้รัฐบาลปกครองคนด้วยความผาสุก ขงจื้อ วางหลักการปกครองไว้เช่นที่ว่า “วิธีจะมีรัฐบาลที่ดี ผู้ปกครองควรต้องเป็นผู้ปกครองจริง ๆ เสนาบดีต้องทำหน้าที่เสนาบดี พ่อต้องทำหน้าที่ของพ่อ ลูกต้องทำหน้าที่ของลูก” “ประชากรเป็นส่วนสำคัญที่สุดของรัฐ สวรรค์ย่อมเห็นตรงกับมหาชนเสมอ สวรรค์ฟังเหมือนกับมหาชนฟัง ฉะนั้นผู้ปกครองรัฐหรือประเทศจะต้องเอาชนะใจประชาชนเสียก่อนแล้วจึงจะได้อาณาจักร หากไม่เอาชนะใจของประชาชนแล้วอาณาจักรก็จะหลุดลอยไปเท่านั้น” “ประโยชน์ยิ่งใหญ่ที่สุดรัฐบาลใดๆ ควรจะได้ ไม่ใช่มาจากการเก็บภาษีอากรอันเป็นที่เดือดร้อนของประชาชน แต่ประโยชน์ต้องมาจากคนทั้งหลายที่มีความประพฤติดีมีความเชื่อว่ารัฐบาลปกครองด้วยดี” หลักการปกครองหรือหลักรัฐศาสตร์ของขงจื้อนี้ ในตอนแรกก็ไม่ค่อยได้รับความเอาใจใส่มากนัก แต่ขงจื้อมีความพยายามสอนคนอยู่เสมอ ไม่เคยทอดทิ้งหน้าที่ครูสอนเรื่อยไป จนมีศิษย์ในเวลานั้นประมาณ 3,000 คนและศิษย์ส่วนมากมาจากตระกูลยากจน ไม่ใช่เฉพาะสอนหลักรัฐศาสตร์เท่านั้น ที่เน้นมากก็คือ ศีลธรรม ต้องการที่จะจรรโลงประเทศให้มีความเจริญด้วยศีลธรรม เป็นการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ได้วางหลักสายสัมพันธ์ 5 ประการให้คนรู้จักหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน จนถึงกับได้ตั้งโรงเรียนสอนจริยธรรมขึ้น ขงจื้อจึงกลายเป็นอาจารย์คนแรกที่ได้สั่งสอนวิชาศีลธรรมวัฒนธรรมและปรัชญาอย่างจริงจังในสมัยนั้น ศิษย์ของขงจื้อก็ทวีมากขึ้นโดยลำดับ หลักปรัชญาที่ขงจื้อสอนเช่นที่ว่า “ถ้าท่านยังไม่รู้ความเกิด จะไปรู้ความตายได้อย่างไร “ถ้าท่านไม่ยอมให้คนอื่นทำอันตรายแก่ท่าน ท่านก็อย่าไปทำอันตรายแก่คนอื่น” ยิ่งวันผ่านไปความพยายามของขงจื้อก็ไม่เคยย่อหย่อน และศิษย์ก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนมีชื่อเสียงขจรขจายไปไกล ในที่สุดบ้านเมืองเห็นความดีจึงแต่งตั้งขงจื้อให้เป็นผู้มีหน้าที่ตรวจราชการฝ่ายยุติธรรมตามหัวเมืองต่างๆ ปรากฏว่าขงจื้อยังมีโอกาสได้ศึกษาความเป็นไปในชีวิตของคนและการบ้านเมืองในที่ต่างๆ เมื่อไปตรวจราชการ เป็นเสมือนมหาวิทยาลัยเคลื่อนที่ แห่งใดมีการปกครองดีขงจื้อก็ส่งเสริม แห่งใดมีการปกครองไม่ยุติธรรม

ขงจื๊อก็ช่วยเหลือแก้ไขการปกครองของแคว้นนั้นๆ เรื่อยไป ได้พยายามทอ้งเทียวลั้สอนคนอยู่ อย่างนี้เป็นเวลากว่า 10 ปี จึงกลับเข้าไปอยู่ในแคว้นลู่ตามเดิม ทางแคว้นลู่ขอร้องให้ขงจื๊อเข้า รับราชการอีก แต่ขงจื๊อปฏิเสธ เพราะต้องการจะใช้เวลาลั้สอนคนและในบั้นปลายชีวิตต้องใช้ เวลารวบรวมคำสอนของตนขึ้นเป็นตำรา และปรับปรุงแก้ไขตำราเก่าๆ ที่เคยสอนแต่งไว้ให้ดีขึ้น

8.2.4 บั้นปลายชีวิต

เมื่ออายุ 69 ปี ขงจื๊อได้รวบรวมคำสอนของตนขึ้นเป็นตำรา มีวิชาปรัชญา วิชา กายกั้กลอน วิทยาศาสตร์ วิชาyingnu ประวัติศาสตร์ และวิชาดนตรี ด้วยวิชาเหล่านี้เป็นวิชาที่ ขงจื๊อเคยสอนมาทั้งหมดขงจื๊อไม่ส่งเสริมการกระทำใดๆ ที่ฟุ่มเฟือย คิขย์ที่ขงจื๊อพอใจมากที่สุดคือ คิขย์ที่มีวิชาหนังสือดีและyingnuดี

ขงจื๊อถึงแก่กรรมด้วยอาการณไม่สู้ราบรื่นนัก เมื่ออายุ 73 ปี ในปี 479 ก่อน ค.ศ. ก่อนสิ้นชีพขงจื๊อพูดว่า “คนที่น่ากลัวที่สุดคือ เสนาบดีผู้ทรยศ และลูกที่ไม่เชื่อฟัง” และเมื่อ ใกล้จะหมดลมหายใจได้กล่าวไว้เป็นคติแห่งชีวิตว่า “ขุนเขาจะต้องสลายไป เสาหลักอัน แข็งแกร่งก็จะหักสะบั้นลงไป ชีวิตของนักปราชญ์ก็ร่วงโรยไปเหมือนนรกขชาติ ในอาณาจักรนี้ ไม่มีใครเชื่อฟังเรา เวลาของเรามาถึงแล้ว”

หลังจากที่ขงจื๊อล่วงลับไปแล้ว บรรดาผู้เลื่อมใสได้พากันรวบรวมคำสอนและ หนังสือที่ขงจื๊อแต่งไว้เป็นหลักวิชาทางรัฐศาสตร์และศาสนา กลายเป็นคัมภีร์คั้คั้ดีลั้ลั้และมีค่า สูง นอกจากนี้คิขยานุคิขย์ของขงจื๊อได้ช่วยกันเผยแพร่หลักจริยธรรมของขงจื๊อเป็นการใหญ่ พร้อมทั้งเผยแพร่คุณงามความดีของขงจื๊อด้วย จนในที่สุดต่อมาขงจื๊อก็ได้รับสมญานามว่าเป็น ศาสดาองค์หนึ่ง และคำสอนของขงจื๊อก็เลือนลึ้นฐานะเป็นศาสนาขึ้นมา ดังปรากฏประจักษ์อยู่ทุก วันนี้

8.3 คัมภีร์ในศาสนา

คัมภีร์หลักคำสอนของขงจื๊อ¹แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เป็นข้อเขียนของขงจื๊อโดยตรง เรียกว่า **เก็ง** หรือ **กิงทั้ง 5** หมายถึงวรรณคดีชั้นสูงทั้ง 5 กับข้อเขียนที่คิขย์ของขงจื๊อเรียบเรียง ขึ้นในลักษณะเป็นประมวลคำกล่าวของขงจื๊อและแสดงหลักคำสอนเรียกว่า **ซู** หรือ **ตำราทั้ง 4** ดังต่อไปนี้

¹ เสถียร โพธิ์นันทะ. เมธีตะวันออก, 2514 หน้า 85-88.

8.3.1 เก่งทั้ง 5 มีดังต่อไปนี้

1. **อึ้งจิง : คัมภีร์แห่งความเปลี่ยนแปลง** มีลักษณะเป็นการให้ความรู้ทางจักรวาลวิทยา แสดงความเป็นมาของโลกและอภิปรัชญา ตามทัศนะของชาวจีนโบราณคัมภีร์นี้เป็นการรวบรวมตำราเก่าแก่และบทนิพนธ์ของ **พระจักรพรรดิเวินหวัง** ปฐมราชวงศ์โจว และโจวคอง แต่ขงจื้อเป็นผู้เขียนอธิบายในบันปลายแห่งชีวิตของเขา

2. **ซุจิง : คัมภีร์ประวัติศาสตร์** กล่าวถึงเหตุการณ์และรัฐศาสตร์ย้อนหลังไปตั้งแต่ราชวงศ์ถัง ถึงรัชสมัยพระจักรพรรดิหมุกง แห่งราชวงศ์จิ้น คัมภีร์นี้มีความสำคัญต่อหลักคำสอนของขงจื้อ เพราะเป็นบันทึกเอกสารทางประวัติศาสตร์และข้อเขียนในสมัยโบราณและได้แสดงปรัชญาทางศีลธรรมอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นรากฐานแห่งทัศนะทางศีลธรรมของขงจื้อ

3. **ซือจิง : คัมภีร์คีตคาถา** เป็นการรวบรวมบทกวีเก่าแก่ของจีน มีบทกวีจำนวน 305 บท คัมภีร์นี้แบ่งออกเป็น 4 ภาค ดังนี้

1. เพลงพื้นบ้านพื้นเมือง
2. ยาลึก เป็นบทกวีบันทึกพระราชกรณียกิจของพระจักรพรรดิ
3. ยาใหญ่ เป็นบทกวีบันทึกพระราชกรณียกิจอันเด่นและสำคัญ
4. สุ เป็นบทกวีของพระเกียรติหรือเพลงสรรเสริญพระบารมี

4. **หลี่จี้ : คัมภีร์จารีตพิธี** กล่าวถึงจารีตพิธีเกี่ยวกับชีวิต 2 ประการดังนี้

1. พิธีการในการติดต่อกันทางสังคม พิธีเกี่ยวกับการรับรองบุตร การแต่งงาน การไว้วางศพ และการเซ่นไหว้
2. สถาบันทางสังคมและทางประเทศชาติ

5. **ซุน-ซิว : คัมภีร์บันทึกเหตุการณ์ฤดูวสันต์และฤดูสารท** เป็นการบันทึกเหตุการณ์ในเมืองหลู่ ย้ำถึงชีวิตที่ประกอบด้วยศีลธรรมของนักปกครอง และการปกครองโลกโดยศีลธรรมของฟ้า คัมภีร์นี้เป็นประมวลจริยธรรมทางรัฐศาสตร์ที่ดีมาก แบ่งออกเป็น 2 ภาค ดังนี้

1. ภาคที่ 1 กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นรายปีในเมืองหลู่ระหว่างปีที่ 722-481 ก่อนคริสต์ศักราช
2. ภาคที่ 2 กล่าวถึงข้อคิดเห็นทั่วไป **จอจยเหม็ง** ศิษย์ผู้ใกล้ชิดของ ขงจื้อ ได้รวบรวมเขียนไว้เมื่อประมาณปีที่ 400 ก่อนคริสต์ศักราช

คัมภีร์ทั้ง 5 นี้ เดิมเป็นข้อเขียนหรือหนังสือธรรมดา แต่ต่อมาได้รับการยกย่องให้เป็นวรรณคดีชั้นสูง และเป็นหลักคำสอนด้วย

8.3.2 ชู ทั้ง 4 มีดังนี้

คำว่า “ชู” แปลว่า หนังสือหรือตำรา การใช้คำนี้ก็เพื่อให้คำว่า กิง หรือ เกง มีน้ำหนักลดลงเล็กน้อย กล่าวคือ คำว่า กิง หรือ เกง มีความหมายเท่ากับคำว่า สูตรหรือคัมภีร์ซึ่งกิงหรือเกงเป็นงานที่ขงจื๊อได้เรียบเรียงขึ้นเอง ส่วนชุนั้น เป็นงานที่หลานและศิษย์ของขงจื๊อเรียบเรียงรวบรวมขึ้น ชูทั้ง 4 มีดังนี้

1. **ตำสย** หมายถึง การศึกษาที่สำคัญยิ่ง หรือการศึกษาที่ทำให้เป็นมหาบุรุษ เป็นบทความสั้นๆ เกี่ยวกับศีลธรรมเช่น การปกครองรัฐขึ้นอยู่กับการจัดครอบครัวให้เป็นระเบียบ

2. **จูงยง** หมายถึง ทางสายกลาง หนังสือเล่มนี้ให้ข้อคิดเห็นทางศีลธรรมอันเป็นพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้จักประมาณตน ความสมดุล และความเหมาะสม ข้อคิดเห็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เรื่องความจริงใจ หรือความจริง เช่น คนที่มีความจริงใจต่อคนอื่นและมีความจริงใจต่อตนเองเท่านั้นจึงเป็นมนุษย์ที่แท้จริง

3. **ลุนยฺ** หมายถึง ประมวลคำสอนของขงจื๊อซึ่งศิษย์ทั้งหลายของขงจื๊อได้รวบรวมไว้ เช่น เมื่อเดินอยู่ด้วยกันสามคน ข้าพเจ้ามักมีครูเสมอ ข้าพเจ้าสามารถเลือกคุณสมบัติดี ๆ ของคนหนึ่งเอามาประพடுத்தเลียนแบบได้ และเลือกเอาคุณสมบัติเลว ๆ ของอีกคนหนึ่งออกแล้วเอามาแก้ไขตัวข้าพเจ้าเองได้

4. **เม่งจื๊อ** หมายถึง คัมภีร์เม่งจื๊อ เม่งจื๊อผู้เป็นศิษย์ของขงจื๊อได้รวบรวมไว้ เช่น ความรู้สึกสงสารเป็นจุดเริ่มต้นของมนุษยธรรมความรู้สึกละอายเป็นจุดเริ่มต้นของความยุติธรรม ความรู้สึกอ่อนโยนเป็นจุดเริ่มต้นของความมีมารยาทอันดีงาม ส่วนความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเป็นจุดเริ่มต้นของปัญญา

8.4 หลักคำสอนที่สำคัญ

หลักธรรมของศาสนาขงจื๊อแตกต่างจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเพราะศาสนาพราหมณ์-ฮินดูสอนมุ่งสู่ภพหน้าอันเป็นอนาคต แต่ศาสนาขงจื๊อสอนมุ่งอดีตความดีของบรรพบุรุษ คำนี้ถึงความเป็นจริงในปัจจุบันโดยถือแบบอย่างอันดีงามของคน ในอดีตศาสนาขงจื๊อมุ่งหน้าในด้านการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้ราษฎรร่มเย็นเป็นสุข ให้ผู้มีอำนาจในการปกครองใช้เมตตา

จิตต่อราษฎร อบรมสั่งสอนให้อยู่ในศีลธรรม ผู้น้อยต้องเคารพและเชื่อตรงต่อผู้ใหญ่ สามัญญะต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ขงจื้อเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาบริสุทธิ์เหมือนน้ำซึ่งบริสุทธิ์เมื่อแรกเกิดแต่ต้นน้ำ แต่ราศีที่จะแปดเปื้อนชีวิตย่อมมีทุกหนทุกแห่ง มนุษย์จึงหันเหไปสู่ความชั่วได้ง่าย เพราะปฏิบัติได้ง่ายกว่าความดี ดังนั้น ผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจจึงควรทำตัวอย่างที่ดี เห็นอกเห็นใจผู้ใต้ปกครอง ผู้อยู่ใต้ปกครองต้องซื่อสัตย์ต่อผู้ปกครองบ้านเมืองจึงจะเป็นสุข

คำสอนของขงจื้อ¹เป็นเรื่องการสอนให้ประพฤติตามระเบียบวินัยและจรรยาบรรณอันดีงามต่อกันมา ศาสนาขงจื้อสอนให้ปฏิบัติเหมือนกฎทองของคริสต์ศาสนา แต่ได้ใช้มาก่อนคริสต์ศาสนา คือ “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนดังที่เราต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเรา” เนื่องจากคำสอนของขงจื้อที่ให้เคารพบรรพบุรุษจึงเกิดมีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีต่างๆ ที่ชาวจีนยึดเป็นหลักในชีวิตประจำวัน ในประวัติศาสตร์ไม่มีใครมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อความคิดและชีวิตของประชาชนชาวจีนเท่าขงจื้อ ศาสนาขงจื้อจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งแห่งสังคมและความคิดของชาวจีนอย่างแยกไม่ออก

หลักคำสอนของขงจื้อประกอบด้วยคำสอนมูลฐาน 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. **เยน** ความเมตตากรุณา
2. **หยี่** ความยุติธรรม
3. **หลี่** พิธีกรรม
4. **จี้** สติปัญญา

คำสั่งสอนของขงจื้อดำเนินตามหลักสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. **ศรัทธา** ขงจื้อสอนคนให้มีความเชื่อว่า ถ้าคนมีความนับถือซึ่งกันและกันแล้วจะไม่มีอาชญากรรมและสังคมมนุษย์จะดำเนินไปอย่างผาสุก ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงควรศึกษาให้รู้แจ้งเห็นจริงในธรรมชาติและธรรมชาติของมนุษย์ ให้เข้าถึงความดีและความสมบูรณ์อย่างไม่มีที่ติของมวลมนุษย์

2. **ความเป็นผู้คงแก่เรียน** การที่บุคคลจะเข้าใจซึ่งกันและกันต้องอาศัยการศึกษาเล่าเรียนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังให้แก่คนทุกคน ถ้าบุคคลได้รับการศึกษาดีแล้วมิใช่แต่จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความราบรื่นเท่านั้นแต่จะได้เป็นแบบอย่างอันดีต่อคนทั้งปวงอีกด้วย

¹ Parulski, George. A Path to Oriental Wisdom, 1981 p.30-31.

3. **การบำเพ็ญคุณประโยชน์** ยึดหลักมนุษยธรรมให้มีเมตตาจิตต่อกัน ให้มีความเข้าใจอันดีและความนับถือกัน ให้ปฏิบัติตนตามหลัก **“ซึ่งกันและกัน”**

4. **การสร้างลักษณะนิสัยและทัศนคติที่ดีงาม** เป็นสิ่งควรปลูกฝังให้มีอยู่ในตัวบุคคล เพื่อเป็นรากฐานของการเป็นพลเมืองดี ด้วยหลักข้อนี้ ขงจื๊อจึงได้ย้ำถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง บุตรต้องเคารพบิดามารดา ภรรยาต้องเคารพสามี พี่และน้องต้องมีความรักและนับถือและเมตตากรุณาต่อกันด้วย การที่ราษฎรจะเชื่อฟังคำสั่งของรัฐบาล และการที่รัฐบาลจะปกครองราษฎรด้วยความร่มเย็นเป็นสุขนั้น ต้องเนื่องมาจากการปลูกฝังความรู้สึกอันนี้ให้มีในครอบครัวก่อน คือผู้น้อยต้องเคารพผู้ใหญ่ต้องคุ้มครองและให้ความยุติธรรมแก่ผู้น้อย ผลจากคำสั่งสอนข้อนี้เองศิษย์ทั้งหลายของขงจื๊อจึงได้แยกออกมาให้เป็นหลักสำคัญเพิ่มขึ้นมาอีก 2 ข้อ คือ บุตรต้องอยู่ในโอวาทของบิดามารดาและความจงรักภักดีต่อพระจักรพรรดิ

5. **ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี** เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้บุคคลประพฤติดีจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยการศึกษาเล่าเรียนให้รู้ถึงขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีโบราณ ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างไว้ โดยเห็นว่าเป็นสิ่งดีงามแล้วเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมา การศึกษาวรรณคดีและการศึกษาประวัติศาสตร์ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดสืบมรดกจากบรรพบุรุษขงจื๊อเห็นว่า **ถ้ารัฐบาลใดต้องการปกครองให้ได้ดีแล้วต้องคำนึงถึงประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ในอดีตเป็นเครื่องสอนและชี้แนวทางให้** หนึ่งขงจื๊อได้กล่าวว่าดนตรีเป็นเครื่องทำให้จิตใจอ่อนโยนในขณะที่ประเพณีที่ดีเราได้ก็เฉพาะร่างกายภายนอกเท่านั้น แต่ความซาบซึ้งในดนตรีนั้นจะเกิดขึ้นจากความรู้สึกภายใน ดนตรีชนิดต่างๆ ในท้องถิ่นหรือประเทศต่างๆ ย่อมแสดงถึงจิตใจและเป็นสัญลักษณ์ของขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่ต่างกันด้วย

หลักคำสอนของขงจื๊อกำหนดมาตรฐานของสังคมเพื่อให้สังคมดำเนินไปตามระเบียบ คำสอนขงจื๊ออยู่ในระดับศีลธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตได้โดยตรงกับจิตใจของชาวจีนซึ่งไม่ชอบเพื่อฝันมากนัก แต่ชอบนำความคิดและความเชื่อมาปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตหลักคำสอนของขงจื๊อมีส่วนช่วยสร้างสรรค์จิตใจของชาวจีนและมีอิทธิพลมากต่ออารยธรรมจีนความเชื่อความคิด และระบบปรัชญาบางสาขา และมีส่วนช่วยสร้างสรรค์วรรณกรรมและวรรณคดีเป็นอย่างมาก

จีนมีความเจริญทางศีลธรรมมานาน ขงจื๊อได้มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อชีวิตและความคิดของประชาชนชาวจีนอย่างมากเพราะขงจื๊อเป็นครูและเป็นผู้กล่อมเกลาจิตใจของประชาชนชาวจีน

คำสอนของขงจื๊อเกี่ยวกับการปกครองและจริยธรรม ประชญาต่าง ๆ ของขงจื๊อ¹สรุปสาระได้ดังนี้

1. ประชญาการเมือง

รัฐบาล คือ ศูนย์กลางของการปกครอง การตั้งรัฐบาลเป็นผลของความคิดพิจารณาโดยถี่ถ้วน ขงจื๊อได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของรัฐบาล 2 ประการดังนี้

1.1 อำนวยประโยชน์แก่ประชาชน

1.2 การสร้างกฎต่าง ๆ รัฐบาลจะดีได้เพราะสังคมมีขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่ดี

ดังนั้น รัฐบาลที่ดีจึงควรยึดหลัก 3 ประการ ดังนี้

- 1) อาหารเพียงพอสำหรับราษฎร
- 2) มีกำลังทหารพอสมควร
- 3) มีความเชื่อมั่นในประชาชน

2. ประชญาการปกครอง

ธรรมดาผู้ปกครองถ้าบำเพ็ญตนให้มีสัมมาคารวะและข่มตนเองได้แล้ว ประชาชนในปกครองจะพลอยมีคุณธรรมอันนั้นไปด้วย ถ้าผู้ปกครองรักความเที่ยงธรรมและรู้หน้าที่ของตนแล้ว ประชาชนในปกครองจะไม่กล้าละเมิดข้อกำหนดกฎหมายได้ ถ้าผู้ปกครองรักในความอ่อนโยน เห็นอกเห็นใจกันและเชื่อถือกันแล้ว ประชาชนในปกครองคงจะต้องประพฤติเช่นนั้นตามไปด้วย

เมื่อผู้ปกครองตั้งตนให้เที่ยงตรงแล้ว ประชาชนในบังคับบัญชาย่อมทำตามหน้าที่โดยไม่ต้องขอร้อง แต่เมื่อผู้ปกครองไม่ตั้งตนให้เที่ยงตรงแล้วแม้จะขอร้องสักเท่าใดประชาชนในบังคับบัญชาก็หาเชื่อฟังไม่

รัฐบาลที่ดีคือ รัฐบาลที่ทำให้ผู้อยู่ในความคุ้มครองเป็นสุขและเป็นที่น่าพอใจของประชาชนที่อยู่ต่างด้าวไกลออกไป ถ้าผู้ปกครองนิยมการข่มตนเองอยู่เป็นเกณฑ์ ประชาชนก็จะว่านอนสอนง่ายตามลำดับคำบังคับบัญชาของผู้ปกครองนั้น

ถ้ารัฐบาลจำเป็นต้องสละสิ่งใดสิ่งหนึ่งในการปกครองแล้ว สิ่งแรกที่สละได้คือ ทหาร สิ่งต่อมาคืออาหาร เนื่องจากมีเหตุผลว่ามนุษย์หนีความตายไม่พ้น รัฐบาลจึงไม่สามารถสูญเสีย

¹ Hopfe, Lewis M. Religions of the World. 6th ed, 1994 p.203-205.

ความมั่นใจของประชาชนได้

ผู้มีอำนาจแม่เอาไม้ทองหลางมาทำรั้ว คนอื่นก็กลัวเกรงและไม่กล้าล่วงล้ำ ถ้าให้คนอยู่ในอำนาจต้องทำซึ่งซัง อย่าทำเหลาะแหละ บังคับการให้ถูก คนทั้งปวงจึงจะเกรงกลัว

3. ปรัชญาด้านการศึกษา

เรียนแต่ไม่คิด ก็เป็นการเสียเปล่า คิดแต่ไม่เรียน ก็เป็นอันตราย

คนที่มีความรู้มาก มีกิริยาวาจาสมกับความรู้ย่อมดูงาม เปรียบเหมือนเขียนรูปภาพระบายด้วยลายทอง แต่ถ้าทำไม่สมกับความรู้ก็เหมือนเขียนรูปภาพไม่มีสีระบาย

เป็นนักปราชญ์แม้รู้มากจริงก็จริง แต่สิ่งใดที่รู้แล้วไม่ต้องถาม สิ่งใดที่ยังไม่รู้แม้มาตราบานิดหน่อยก็ควรต้องถาม คำสั่งสอนที่ครูให้แก่ท่านนั้น เมื่อรู้จึงบอกว่ารู้ เมื่อไม่รู้จึงบอกว่าไม่รู้ ต้องอย่าอวดรู้ต่อครู เล่าเรียนไปข้างหน้าจะรู้ง่าย

เรียนหนังสือถ้าไม่หมั่นตรึกตรอง เรียนไปแต่ปากก็เหมือนหนึ่งไม่ได้เรียนแต่ถ้าเป็นคนเอาแต่คิดไม่ได้เรียนก็มีกวนเวียนอยู่ด้วยความสงสัย อุทิศสำหรับเล่าเรียนไปเกิดสติปัญญาจะเกิดเพราะเรียน อาจคิดการงานทั้งปวงให้สำเร็จได้ ผู้เรียนรู้ได้จริงแล้วที่จะทำความชั่วนั้นมีน้อย เพราะผู้ไม่เรียนรู้อาจทำความชั่วได้ด้วยความโง่เขลา

เมื่อรักเรียนรู้ในหนังสือขนบธรรมเนียมทั้งปวงพึงอุตสาหะเรียนเสมอถ้าขยันหมั่นเพียรแล้วใจจะไม่รู้และเพียรเล่าเรียนมาแต่ถิ่นฐานบ้านใกล้ใจจะไม่สนุก หนังสือที่เล่าเรียนไว้แล้วควรหมั่นตรวจตราดูแลให้ชำนาญชาญจะได้อธิบายกว้างขวางออกไปทุกๆ ครึ่ง

คนที่กำลังแต่ไม่มีปัญญา แม้จะชนสู้กับใครๆ ก็เหมือนเอามือเปล่าไปตีเสือหรือไม่มีเรือใบข้ามแม่น้ำ

คนเราเมื่อแรกเกิดมานั้น ความคิดยังหยابก่อน ต่อเมื่อได้เรียนรู้ดูคำสั่งสอนแล้ว จึงค่อยดีขึ้นโดยลำดับ เปรียบเหมือนไม้กระดานแรกเลื่อยใหม่และศิลาแรกต่อยออกมายังไม่เกลี้ยงก่อนต้องไสกบและขัดสีจึงเกลี้ยงเกลาขึ้นได้

4. ปรัชญาด้านเศรษฐกิจ

เมื่อยากจน แต่รู้จักประมาณตนไม่เที่ยวประจบประแจง อุทิศสำหรับหาทรัพย์ไปตามสติกำลังของตน เมื่อมั่งมีก็ควรเอ็นดูคนทั้งปวง ตั้งจิตคิดอนุเคราะห์คนทุกถ้วนหน้า หนึ่งแม้เมื่อยากจนก็ควรทำใจให้เข้มแข็ง ไม่หดหู่ท้อแท้อ่อนแอ หาได้น้อยก็กินตามน้อย หาได้มากก็กินตามมาก เมื่อมั่งมีแล้วเร่งเรียนรู้อาจริตประเพณี

5. ปรัชญาด้านการวางตน

เป็นขุนนางควรตั้งตนอยู่ในความซื่อสัตย์ ใครดีก็ควรยกย่อง ใครชั่วก็ควรข่มขู่กล่าวสั่งสอน จงอย่าเห็นแก่ลาภซึ่งกลับเอาคนดีเป็นคนชั่วเอาคนชั่วเป็นคนดี ทำได้อย่างนี้ปวงชนย่อมนับถือ

เมื่อจะพูดถึงสิ่งใด จงพูดด้วยความซื่อสัตย์ให้คนทั้งปวงนับถือเชื่อฟังได้ ถ้าได้รับธุระของเขาแล้วต้องทำให้สำเร็จดังวาท และกิริยาให้ชื่อตรงจึงจะเป็นที่นับถือของเขา ถ้าคบกันเป็นเพื่อนแล้วก็อย่าหลอกลวงกัน จึงจะคบกันมั่นคงและยืดยาว

8.5 หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุด

ศาสนาขงจื้อ มีความเชื่อและจุดหมายสูงสุดไม่เด่นชัด คือเพียงแต่อนุโลมให้ทำตามความเชื่อที่บรรพบุรุษเชื่อกันมา เช่น เชื่อเรื่องผีสามเทวดา และพยายามทำความดี เมื่อตายแล้วจะได้ไปบังเกิดในสวรรค์ เป็นต้น แต่ขงจื้อก็ไม่ได้แสดงไว้อย่างชัดเจน ขงจื้อเน้นแต่เรื่องมนุษย์และโลกเป็นสำคัญ กล่าวคือ จุดหมายสำคัญของขงจื้อก็คือ ต้องการให้คน สังคม ประเทศชาติและโลกสงบสุข ขงจื้อต้องการให้คนในโลกนี้ไม่แบ่งชั้นวรรณะ ไม่แบ่งพวก ไม่แบ่งประเทศ แต่ต้องการให้มีประเทศเดียว คือประเทศมนุษย์ และมีชาติเดียวคือชาติมนุษย์ หากเป็นได้ดังกล่าวก็นั่นทุกคนก็จะเป็นพี่น้องกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน โลกก็จะสงบร่มเย็นโดยแท้ เพราะฉะนั้นความสงบสุขในโลกนี้จึงเป็นยอดปรารถนา และจุดหมายสูงสุดของขงจื้อ

ศาสนาขงจื้อ มีอิทธิพลต่อชาวจีนเป็นอย่างมาก งานนิพนธ์ของขงจื้อเป็นวรรณกรรมชั้นสูงและเป็นหลักสูตรในการศึกษาตามสถาบันต่างๆ อีกทั้งเป็นวิชาสำหรับสอบไล่ของทางราชการอีกด้วย อิทธิพลคำสอนของขงจื้อ ทำให้ชาวจีนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนหลายอย่าง เช่น

1. ชาวจีนให้ความสำคัญในเรื่องครอบครัวมาก ถือว่าครอบครัวเป็นรากฐานของสังคม ชาวจีนจึงพยายามสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น ให้เป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยคนหลายรุ่น ทั้งปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน เหลน ชาวจีนให้ความสำคัญต่อญาติมาก คำในภาษาจีนก็บอกลำดับญาติไว้อย่างชัดเจน ว่าใครมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มาจากสายไหน สืบสายมาจากบิดาหรือมารดา ดูคำว่าน่าและอาในภาษาไทยก็ฉนั้น

2. ชาวจีนให้เกียรติต่อผู้สูงอายุ ทั้งใช้สรรพนามให้เหมาะสมกับวัย เรียก พี่ ป้า น้า อา เป็นต้น แม้ต่อคนที่ไม่ใช่ญาติ ดุจธรรมเนียมไทย คนจีนมีลูกหลานแล้ว มักจะไว้หนวดเพื่อแสดงว่าตัวแก่แล้ว

3. ชาวจีนให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะต้องดูแลสถานที่ที่ฝังศพ บรรพบุรุษไว้ให้ดี ตลอดทั้งเซ่นไหว้อยู่เสมอ

4. ชาวจีนนิยมยกย่องครูบาอาจารย์ แต่ไม่นิยมยกย่องทหาร ชาวจีนให้ความสำคัญต่อผู้มีความรู้มากกว่าผู้กำลัง ตามคำสอนของขงจื้อ

5. ชาวจีนไม่ชอบมีเรื่องขึ้นโรงขึ้นศาล แต่จะพยายามปรองดองกันให้ได้

8.6 สถานที่ทำพิธีกรรม

วัดของศาสนาขงจื้อนั้นก็คือศาลเจ้าของคนจีนนั่นเอง แต่เดิมมาเป็นที่กราบไหว้ฟ้าดิน ลม ฝน แม่น้ำ ภูเขา ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพเจ้าที่ประจำในธรรมชาติ มนุษย์จะต้องให้ความเคารพ และเซ่นไหว้เพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อธรรมชาติ ต่อมาความเชื่อในศาสนาขงจื้อได้ถูกนำมาประสานกลมกลืนกับศาสนาเต๋า และลัทธิไสยศาสตร์เดิมๆ ที่เคยนับถือกันมาก่อน จากความเชื่อที่เน้นในคุณค่าของ ธรรมชาติอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามแบบศาสนาขงจื้อได้กลายเป็นความเชื่อแบบลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) ที่อิงอยู่กับไสยศาสตร์ เทพเจ้าในศาลเจ้ามีจำนวนมากขึ้นและมีอารมณ์ความรู้สึกแบบมนุษย์ที่สามารถให้คุณและให้โทษ ซึ่งมนุษย์จะต้องเซ่นไหว้เอาใจใส่อยู่เสมอ ดังนั้นวัดที่สร้างขึ้นมาตามแบบของศาสนาขงจื้อแท้ๆ นั้นแทบจะไม่มี แต่เท่าที่ปรากฏและเป็นที่ยึดกันดีคือวัดเหวินเหมียว (wen miao) ในเมืองไทเป ที่ได้หันลักษณะของวัดสร้างตามแบบศิลปะจีนที่นิยมตกแต่งตัวอาคารด้วยปูนปั้นที่มีลวดลายวิจิตรพิสดาร รอบวัดถูกกันด้วยกำแพงสูง ทางเข้าส่วนมากอยู่ทางทิศใต้ มีประตู 3 ประตูหลังคาวัดมีความยาวมากจนสามารถยื่นมาคลุมประตูทั้งสามที่อยู่หน้าวัด ส่วนบานประตูนั้นนิยมเขียนภาพสีสดใสดังงาม เป็นรูปเทพดาอารักษ์ทำหน้าที่ปกป้องวิญญาณชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาในวัด ห่องโถงใหญ่ของวัดจะตั้งแผ่นป้ายของปรมาจารย์ขงจื้อ และ ศิษย์เอกที่เป็นนักปราชญ์ 4 คน คือ จั๋วฉว เจิ้งจื้อ จื้อซือ ซึ่งเป็นทั้งศิษย์เอกและหลานรัก และเม่งจื้อ ซึ่งไม่ใช่ศิษย์โดยตรงแต่มีส่วนในการเผยแพร่คำสอนของขงจื้อ

แผ่นป้ายของขงจื้อนั้นจะตั้งกลางห้องโดยหันหน้าไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นทางเข้าวัด เพื่อทำให้คนที่ศรัทธามาวัดนั้นรู้สึกเหมือนกับว่าท่านยังมีชีวิตอยู่ และได้มีโอกาสกราบไหว้ในทันทีที่ได้เหยียบย่างเข้าไปในวัด สำหรับกำแพงทางด้านฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก จะมีแผ่นป้ายของสานุศิษย์อื่นๆ อีก 11 คน และของท่านจูฮี (Chu Hsi) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากในลัทธิขงจื้อใหม่ ดังนั้นสภาพของวัดโดยทั่วๆ ไปน่าจะเป็นอนุสรณ์สถานมากกว่าเป็นวัด ซึ่งเป็นที่อยู่ของเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาในภายหลังเมื่อพุทธศาสนาและศาสนาเต๋าได้รับความนิยมจากประชาชน วัดของศาสนาขงจื้อได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป และรับเอาวัฒนธรรมของศาสนาเหล่านี้มาประสมประสานด้วย ทำให้มีการติดตั้งภาพเขียนทางศาสนาแทนการตั้งแผ่นป้ายซึ่งเป็นที่สถิตของดวงวิญญาณ

8.7 พิธีกรรมที่สำคัญ

ขงจื้อได้เขียนข้อสนับสนุนประเพณีโบราณไว้เป็นอันมากรวมทั้งประเพณีในการบูชาฟ้าดินและบูชาบรรพบุรุษด้วย ศาสนาขงจื้อจึงรับเอาประเพณีทั้ง 3 ซึ่งมีมาแต่ก่อนหลายพันปีเข้าเป็นหลักการใหญ่เป็นอันว่าประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดมาแต่โบราณ ขงจื้อก็รวบรวมเรียบเรียงไว้ และเมื่อขงจื้อซึ่งเป็นศาสดาได้สิ้นไปแล้ว ศาสนาขงจื้อก็อยู่ในฐานะศาสนาของรัฐ พิธีกรรมในการบูชาจึงแบ่งออกเป็น 3 อย่าง ดังนี้

1. พิธีบูชาขงจื้อ
2. พิธีบูชาฟ้า ดิน พระอาทิตย์ และพระจันทร์
3. พิธีเคารพบูชาเทิยน และวิญญาณของบรรพบุรุษ

1. **พิธีบูชาขงจื้อ** เริ่มต้นเมื่อปี ค.ศ. 195 ก่อน ค.ศ. (พ.ศ. 348) พระจักรพรรดิฉินได้นำสัตว์ที่ฆ่าแล้วไปทำพิธีบูชาที่หลุมฝังศพขงจื้อ และมีคำสั่งเป็นทางราชการให้มีการเซ่นไหว้ขงจื้อเป็นประจำ และให้สร้างศาลของขงจื้อขึ้นทั่วทุกหัวเมืองที่สำคัญ และทำพิธีเซ่นไหว้ ทั้งให้วันเกิดของขงจื้อ คือวันที่ 27 สิงหาคม เป็นวันหยุดราชการประจำปีของจีน และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นวันที่ 28 กันยายน

2. **พิธีบูชาฟ้า ดิน พระอาทิตย์ และพระจันทร์** ในปีหนึ่ง จะมีรัฐพิธี 4 ครั้ง ดังนี้

2.1 พิธีบูชาฟ้า กระทำกันประมาณวันที่ 22 ธันวาคม พระจักรพรรดิจะทรงเป็นประธานในพิธี ในพิธีจะมีการแสดงดนตรี การแห่โคมไฟ มีเครื่องเซ่นไหว้ เช่น อาหาร ผ้าไหม

เหล่า เป็นต้น เสร็จแล้วจะเผาเครื่องเซ่นไหว้หมด แทนบูชาอยู่ทางทิศใต้ของกรุงปักกิ่ง ทำด้วยหินอ่อนสีขาว มีระเบียบลดหลั่นเป็นชั้น 3 ชั้น

2.2 พิธีบูชาดิน เป็นการบูชาธรรมชาติหรือเทพประจำธรรมชาติ ผู้ประกอบพิธีเป็นขุนนาง หรือข้าราชการ กระทำเป็นงานประจำปี ประมาณวันที่ 21 หรือ 22 มิถุนายน ที่เรียกว่า ครีษมายัน ณ แทนบูชา อยู่ทางทิศเหนือกรุงปักกิ่ง สถานที่บูชามีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม มีน้ำล้อมรอบ

2.3 พิธีบูชาพระอาทิตย์ กระทำเป็นทางราชการประจำปี ณ ที่บูชาทางประตูด้านตะวันออกของกรุงปักกิ่ง ประมาณวันที่ 21 มีนาคม ที่เรียกว่า วันวสันตวิษุวัต คือวันที่กลางวันและกลางคืนเท่ากัน ในฤดูใบไม้ผลิ

2.4 พิธีบูชาพระจันทร์ กระทำเป็นทางราชการประจำปี ณ ที่บูชาทางด้านตะวันตกของกรุงปักกิ่ง ประมาณวันที่ 22 หรือ 23 กันยายน ที่เรียกว่า วันศารทวิษุวัต คือวันที่กลางวันและกลางคืนเท่ากัน ในฤดูใบไม้ร่วง

3. พิธีเคารพบูชา “เทียน” และวิญญาณของบรรพบุรุษ ชาวจีนได้ค้นพบความมีอยู่ของเทพเจ้า “เทียน” และได้เชื่อกันโดยทั่วไปว่าเทพเจ้า “เทียน” นั้นทรงประทับอยู่บนสวรรค์ ฟากฟ้าอย่างแน่นอนเหตุนี้พวกเขาก็พากันทำพิธีเคารพบูชา “เทียน” ผู้เป็นเจ้าแห่งเทพทั้งปวงผู้คุ้มครองโลก ทรงเป็นวิญญาณแห่งดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ฝน ไฟ พายุ ฟ้าผ่า ภูเขา และลำน้ำ ขณะเดียวกันพวกเขาก็ให้การเคารพบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษของตน รวมทั้งบูชาดวงวิญญาณแห่งผู้บริสุทธิ์และวีรชนด้วย โดยเฉพาะวิญญาณแห่งองค์จักรพรรดิถือว่าเป็นดวงวิญญาณแห่งผู้บริสุทธิ์เรียกธรรมเนียมดังกล่าวนี้โดยรวมแล้วว่าการบูชาวิญญาณแห่งบรรพบุรุษนับเป็นเวลาหลายพันปีมาแล้ว ที่ชาวจีนได้ปฏิบัติกันมา พวกเขาจะพากันร้องเพลงเป่าขลุ่ยและประกอบพิธีบูชาดวงวิญญาณดังกล่าวตลอดจนวิญญาณแห่งธรรมชาติอื่นๆ ด้วย ซึ่งศาสนาของขงจื๊อก็ให้การสนับสนุน จึงดูเหมือนว่า เป็นพิธีกรรมของศาสนาและเป็นการแสดงออกซึ่งจริยธรรมอันดีงามประการหนึ่ง

8.8 นิยายในศาสนา

นักการศาสนาบางกลุ่มกล่าวว่า ศาสนาขงจื๊อไม่มีนิยาย แต่อย่างไรก็ตาม ศาสนาขงจื๊อแม้จะปรากฏว่าไม่มีนิยายโดยตรง แต่มีหนังสือหลายเล่มกล่าวถึงผู้นับถือศาสนาขงจื๊อพวกใหม่หรือที่เรียกว่า Neo - Confucianism ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (ค.ศ. 960-1279 ตรงกับ พ.ศ. 1503-

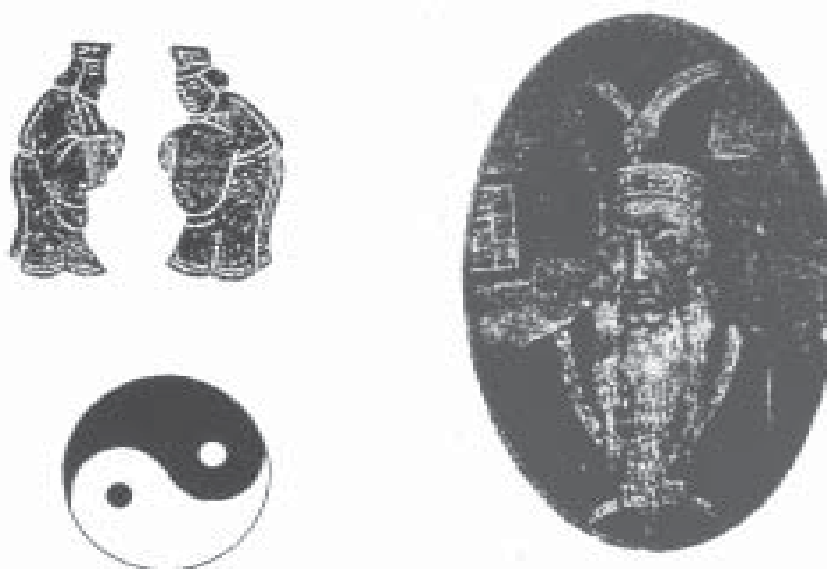
1822) ซึ่งรับเอาความคิดในเรื่อง หยิน - หยาง รวมทั้งการเซ่นไหว้ของประชาชนตาม ประเพณีโบราณเข้าไว้ในหลักการด้วย

คำว่า หยิน - หยาง นั้นโปรดทราบว่าเป็นระบบของโลก ระหว่างความมืดกับความสว่าง ความชั่วกับความดี อันเป็นของคู่กัน คือ หยิน เป็นสิ่งแทนความมืดและความชั่ว ส่วนหยาง เป็นสิ่งแทนความสว่างและความดี

เมื่อมีคำว่า ผู้นับถือศาสนาขงจื๊อใหม่ ก็ทำให้คิดถึงพวกที่นับถือศาสนาขงจื๊อเก่าซึ่งการ ปฏิบัติก็แตกต่างกันออกไป แต่ถ้าจะจัดพวกที่นับถือศาสนาขงจื๊อใหม่เป็นนิกายใหม่อีกนิกาย หนึ่งก็ไม่ค่อยจะชัดเจนนัก

8.9 สัญลักษณ์ของศาสนา

1. สัญลักษณ์ศาสนาขงจื๊อโดยตรง ได้แก่ รูปปั้น รูปหล่อ หรือรูปเขียนของขงจื๊อเองซึ่ง ประดิษฐานอยู่ในศาล
2. สัญลักษณ์อย่างอื่นคือ ภาพวงกลม แบ่งเป็น 2 ส่วน เท่ากันด้วยเส้นเว้า ที่เรียกใน ภาษาจีนกลางว่า “หยิน - หยาง”
3. ถ้าไม่มีสัญลักษณ์ตามข้อ 1-2 เขาก็ใช้แผ่นป้ายจารึกนามขงจื๊อ ในรูปการบูชาบรรพ บุรุษที่ชาวจีนนิยมทำกันคือ การจารึกชื่อผู้ตายในแผ่นป้าย แล้วตั้งไว้เพื่อบูชาเซ่นไหว้
4. สัญลักษณ์อีกอย่าง คือ รูปคนจีนแต่งตัวโบราณกำลังประสาธน์มือแสดงคารวะต่อกัน

8.10 ฐานะของศาสนาในปัจจุบัน

ศาสนาขงจื้อ เคยเจริญรุ่งเรืองในประเทศจีน มีศาสนิกประมาณ 300 ล้านคน ชาวจีนได้ยกย่องขงจื้อ¹ เป็นนักปราชญ์อันดับ 1 ของจีน ก็คำว่าที่ 1 ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า ขงจื้อเป็นนักปราชญ์คนแรก หากหมายถึงความเป็นหนึ่งในความวิเศษ ชาวจีนได้ยกย่องขงจื้อตลอดมา จนประเทศจีนเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์เมื่อ พ.ศ. 2492 ศาสนาทั้งหลายจึงถูกทำลาย เพราะคอมมิวนิสต์ถือว่าศาสนาเป็นยาเสพติด มอมเมาประชาชนให้ลุ่มหลงและยิ่งมาถึง พ.ศ. 2509 เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ศาสนาทั้งหลายถูกทำลายเพิ่มขึ้นไปอีก โดยเฉพาะศาสนาขงจื้อถูกทำลายหนักเป็นพิเศษ เพราะถูกเพ่งเล็งอีกต่างหากว่าสอนให้คนติดอยู่กับระบอบศักดินาและชนบทรหมเนียมประเพณีเก่าๆ ทำให้ศาสนิกของศาสนาขงจื้อไม่กล้าแสดงตัวจนชาวจีนบางกลุ่มทนไม่ได้ จึงหนีไปอยู่ที่เกาะไต้หวัน ประเทศจีนคณะชาติ ทางการประเทศจีนคณะชาติได้ให้การต้อนรับ และยกย่องศาสนาขงจื้อเป็นอย่างดี เช่น เมื่อ พ.ศ. 2495 รัฐบาลจีนคณะชาติได้ประกาศเปลี่ยนวันครูแห่งชาติจากวันที่ 27 สิงหาคม มาใช้วันเกิดของขงจื้อคือ วันที่ 28 กันยายนแทนเมื่อถึงวันดังกล่าว ทางราชการจะหยุดงาน 1 วัน เพื่อให้เกียรติต่อขงจื้อผู้เป็นศาสดาของศาสนาขงจื้อ อีกทั้งได้ให้เงินเดือนแก่ผู้สืบสกุลของศาสนาขงจื้ออีกด้วย เพราะฉะนั้นศูนย์กลางของศาสนาขงจื้อในปัจจุบัน จึงอยู่ที่ประเทศจีนไต้หวัน ส่วนความเป็นไปของศาสนาขงจื้อบนแผ่นดินใหญ่ หรือประเทศจีน ก็เริ่มดีขึ้นตามลำดับ เมื่อเมาเซตุงประธานพรรคคอมมิวนิสต์ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2520 ทำให้รัฐบาลจีนหันมาติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น จึงผ่อนคลายการบีบคั้นทางศาสนาลง ศาสนิกของแต่ละศาสนามีเสรีภาพในการประกอบศาสนกิจมากขึ้น และยิ่งในปัจจุบันสถานการณ์ของศาสนาต่างๆ ดีขึ้นตามลำดับ เมื่อระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ได้ล่มสลายในประเทศรัสเซียและประเทศอื่นๆ เป็นเหตุให้ประเทศจีนต้องเปลี่ยนท่าทีใหม่ เปิดโอกาสให้พลเมืองมีเสรีภาพในการนับถือศาสนามากขึ้นเรื่อยๆ พวกนักบวชสามารถกลับไปอยู่วัดได้ ประกอบศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆ ได้ และ พ.ศ.2522 มหาวิทยาลัยนานกิงก็ได้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาศาสนาต่างๆ ในประเทศจีนอีกด้วย

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 8 ศาสนาขงจื้อ จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบฝึกปฏิบัติประกอบวิชาศาสนศึกษา บทที่ 8 แล้วจึงศึกษาในบทที่ 9 ต่อไป

¹ โจเซฟ แกร์. ศาสนาทั้งหลายนับถืออะไร, 2533 หน้า 86.